

Wonen, Wijken en Integratie
Ministerie van Volkshuisvesting,
Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer

Antilliaans-Nederlandse jonge moeders in beeld

Wegwijzer voor en door gemeenten

Inhoudsopgave

Inleiding	02
1. Meten is weten. Eerst in kaart brengen...	04
1.1 Beleidsmakers maken een sociale kaart	05
1.2 Uitvoeringsprofessionals maken een sociaal paspoort	05
2. Handreikingen voor beleidsmakers	07
3. Handreikingen voor uitvoeringsprofessionals	15
Bijlage 1: Feiten en cijfers	21
Bijlage 2: Culturele achtergrond van de doelgroep	23

Inleiding

Handleiding voor de omgang met de problematiek van jonge moeders voor beleidsmakers en professionals

In de afgelopen 15 jaar is het aantal jonge moeders in Nederland afgenomen, in het bijzonder bij nieuwe Nederlanders¹. Toch raken nog relatief veel vrouwen van Antilliaanse afkomst op jonge leeftijd zwanger. De marginale omstandigheden waarin een aanzienlijk deel van de Antilliaans-Nederlandse jonge moeders en éénoudergezinnen verkeert, vraagt om een adequate aanpak. Zowel door hulpverleners als door de jonge moeders is aangegeven dat zij passende begeleiding nodig hebben. Het gaat hierbij overigens zowel over preventieve begeleiding (gezinsplanning) als om begeleiding bij de zorg voor de jonge kinderen. In deze handleiding is de kennis en kunde op het gebied van Antilliaans-Nederlandse jonge moeders gebundeld. Voor beleidsmakers kan de handleiding helpen om realistische doelen te stellen en inzet en resultaat te communiceren naar de volkstergenwoordigers. Uitvoeringsprofessionals worden concrete handvatten geboden voor de begeleiding van deze jonge moeders.

Deze handleiding kwam tot stand aan de hand van de door Nicis Institute georganiseerde themasessie Antilliaans-Nederlandse tienermoeders² van 25 november 2009. Aan de themasessie namen dertig mensen deel. Medewerkers van gemeenten, kennis-

organisaties en instanties gingen met elkaar in gesprek over de (preventieve) aanpak en begeleiding van jonge moeders. Zij deelden achtergronden, praktijkervaringen en wetenschappelijke inzichten met elkaar en trokken gezamenlijk een aantal conclusies.

Van denken komt denken. De themasessie was het resultaat van eerder denk- en praatwerk. En de uitkomsten van de themasessie zijn weer input geweest voor verder denken.

¹ Garssen, J. (2004). *Tienermoeders: recente trends en mogelijke verklaringen*. Bevolkingstrends 1e kwartaal.

² *In plaats van tienermoeders spreken we in deze handleiding verder van jonge moeders.*

1.

Meten is weten.

Eerst in kaart brengen...

1.1 Beleidsmakers maken een sociale kaart

In de inleiding is aangegeven dat een aanzienlijk deel van de Antilliaans-Nederlandse jonge moeders en éenoudergezinnen in marginale omstandigheden leeft. Vaak hebben ze met meerdere problemen tegelijk te maken, onder andere op het gebied van volksgezondheid, welzijn, onderwijs, schuldenproblematiek en criminaliteit. Deze 'multiproblematiek' rechtvaardigt een gerichte aanpak. In de bijlage wordt hier nader op ingegaan.

Beleidsmakers moeten kennis hebben van deze problematiek. In de bijlage is in cijfers en feiten aangegeven hoe groot het probleem van de Antilliaans-Nederlandse jonge moeders in Nederland is. Uiteraard verschilt deze per gemeente. Door na te gaan hoe groot het aantal jonge moeders is per gemeente, en vervolgens na te gaan welke van deze jonge moeders onder de Antilliaans-Nederlandse doelgroep kunnen vallen, krijg je grip op de omvang van de doelgroep. Maar nog niet op de problematiek zelf.

- Hoeveel jonge moeders kent de gemeente?
- Hoeveel van deze jonge moeders kun je scharen onder de Nederlands Antilliaanse doelgroep?
- Welke jonge moeders (en vaders) zijn bij de instellingen bekend?

Privacywetgeving laat niet toe dat alle informatie via het bevolkingsregister is te achterhalen.

Toch is deze groep te bereiken, via organisaties en instellingen die met deze groep te maken hebben.

- Welke instellingen werken met Nederlands Antilliaanse jonge (éénouder) gezinnen?
- hoe verhouden zij zich tot elkaar en tot reguliere instellingen?
- Welke relatie heeft de gemeente tot deze organisaties en instellingen?

Deze sociale kaart is de basis voor het maken van beleid, het zo mogelijk financieren van diegene die daadwerkelijk met deze doelgroep te maken hebben en het monitoren van afspraken en resultaten.

1.2 Uitvoeringsprofessionals maken een sociaal paspoort

- Welke Antilliaans-Nederlandse ouders zijn bekend?
- Met welke problemen hebben zij te maken?
- Bij welke instanties zijn zij nog meer bekend?

Hierbij is het van belang om niet alleen de jonge moeders te kennen, maar ook de vaders en de rest van de sociale omgeving. De Nederlandse definitie van 'gezin' moet breed worden opgevat. Het gaat ook om onder meer grootouders, tantes en burens.

- Hoeveel contact hebben zij met instanties gehad?
- Met wie hebben zij contact gehad?

Met deze informatie maak je een sociaal paspoort. Beleidsmakers en uitvoeringsprofessionals kunnen elkaar van dienst zijn met de informatie ten behoeve van de sociale kaart en het sociale paspoort. Beide zijn verantwoordelijk voor het up-to-date houden van de informatie. Belangrijk is om het klein en simpel te houden en bureaucratie te vermijden.

2.

Handreikingen voor beleidsmakers

Beleid voor de Antilliaans-Nederlandse doelgroep is specifiek beleid. Als binnen deze doelgroep wordt toegespitst op de jonge Antilliaans Nederlandse ouders is het nog specifiek.

Gericht beleid op korte termijn kan ervoor zorgen dat op langere termijn de problematiek binnen het generieke beleid wordt opgevangen. Ook de zogenaamde Antillianengemeenten in Nederland zullen (op termijn) het specifieke beleid in het algemene beleid opnemen.

Preventie én ondersteuning

Het is belangrijk dat de aanpak van Antilliaans-Nederlandse jonge ouders zich niet alleen op de risico's en het voorkomen van zwangerschap richt. Het jonge moederschap op zich is voor veel meisjes en vrouwen niet negatief. Het vormt een onderdeel van hun cultuur. De aanpak zou zich daarom moeten richten op enerzijds het voorkomen van ongewenste zwangerschappen door vroegtijdige voorlichting en anderzijds het creëren van een stabiele leefsituatie voor jonge ouders.

De inzet van succesvolle jonge vrouwen uit de Antilliaans-Nederlandse gemeenschap die andere keuzes hebben gemaakt dan het jonge moederschap, kan een preventieve werking hebben. Deze jonge vrouwen moeten in stijl, toon, taalgebruik en kleding goed aansluiten bij de belevingswereld van de doelgroep.

Gemeenten kunnen op zoek gaan naar dergelijke rolmodellen die het beleid ondersteunen en bijeenkomsten organise-

ren waar succesvolle en kwetsbare jongeren elkaar in een laagdrempelige omgeving treffen.

Generiek én cultuurspecifiek

Er zijn meer groepen die te maken hebben met de consequenties van zwangerschap op jonge leeftijd. Maar voor Antilliaans-Nederlandse jonge vrouwen hebben ze in oorzaak en daardoor ook in oplossing in belangrijke mate een culturele achtergrond. Deskundigen benadrukken dat zowel generieke als specifieke benaderingen nodig zijn, zeker in gemeenten met een grote Antilliaanse gemeenschap. Een belangrijke reden is dat binnen generieke instellingen kennis ontbreekt. Dat heeft dogma's en stigmatiserende beelden over de Antilliaans-Nederlandse doelgroep tot gevolg. Door speciale aandacht te geven aan de 'Antilliaanse dimensie' wordt dit patroon doorbroken en kan echt contact gemaakt worden met de doelgroep.

Zowel in de ontwikkeling van interventies als de uitvoering ervan kunnen zelforganisaties grote meerwaarde hebben. Ze kennen de lokale gemeenschap en staan dicht bij de doelgroep dan andere instellingen. Daardoor genieten ze vertrouwen, hebben ze goed zicht op de problematiek en kunnen ze Antilliaans-Nederlandse jonge moeders makkelijker bereiken.

Zelforganisaties werken in principe met vrijwilligers. Dit betekent dat van hen geen professionele vaardigheden verwacht mogen worden om de Antilliaans-Nederlandse jongeren, en

jonge moeders in het bijzonder, daadwerkelijk verder te helpen. Ook dient er rekening gehouden te worden met het feit dat vrijwilligers soms een instabiele factor zijn. Ze hebben immers geen verplichtingen aan de organisatie en wisselen soms snel.

Toch zijn er veel positieve ervaringen met het werken met vrijwilligers via zelforganisaties. Zo zijn er in verschillende steden in samenwerking met de GGD van onderaf interventies ontwikkeld, waarvan de uitvoering in handen is van zelforganisaties. Het project Amor Y Salu, dat inmiddels in zowel Rotterdam, Groningen als Friesland loopt, is hiervan een voorbeeld. Deze interventies worden als succesvol worden gezien. Maar training en ondersteuning vanuit de professionele hulpverlening is hierbij cruciaal. Voor het opzetten en verduurzamen van interventies via zelforganisaties, is financiële hulp belangrijk. Het mag dan gaan om vrijwilligerswerk, aan het opzetten en uitvoeren van programma's zijn wel degelijk kosten verbonden.

Ketenaanpak

Voor een effectieve aanpak is het cruciaal dat alle direct betrokken partijen rond Antilliaans-Nederlandse jonge moeders op lokaal niveau regelmatig overleggen. Dit kan het best gerealiseerd worden door het opzetten van een netwerk of casusgroep bestaande uit minimaal de GGD, Jeugdzorg en het welzijnswerk op gemeentelijk of regionaal niveau. Een dergelijk netwerk bevordert de samenwerking en creëert inzicht in de lokale problematiek. Met zo'n overleg wordt tevens voorkomen dat

jonge moeders de weg kwijt raken tussen de instanties of juist gaan 'shoppen' bij verschillende instellingen. Bij het opzetten van een netwerk van direct betrokken professionals is het belangrijk heldere afspraken te maken over taken en verantwoordelijkheden. Ook dient de regie goed belegd te zijn, zowel op bestuurlijk als uitvoerend niveau. In veel gevallen berust de regiefunctie bij de gemeente, zodat er een koppeling gemaakt wordt met het beleid.

Niet alleen de reguliere hulpverleningsinstellingen, maar ook externe partners moeten betrokken worden bij de aanpak van problemen rond Antilliaans-Nederlandse jonge moeders. Hierbij gaat het om personen of instanties die voornamelijk een signalerende en doorverwijzende functie hebben, zoals scholen, buurthuiswerkers, arbeidsbemiddelaars, artsen, en verloskundigen. De problematiek van Antilliaans-Nederlandse jonge moeders moet met deze partijen bespreekbaar gemaakt worden.

Werk waar mogelijk toe naar één loket

Bij het vinden en binden van de doelgroep is het belangrijk om een centraal informatie- en aanmeldpunt voor jonge moeders in te richten. Een laagdrempelig loket, waar Antilliaans-Nederlandse meisjes en jonge vrouwen die zwanger zijn of reeds een kind hebben terecht kunnen voor al hun vragen, behoeften en problemen. Zo'n loket biedt in andere woorden een totaalpakket, afgestemd op de doelgroep, met zowel kraamhulp als verzekering, huisvesting

en opleidingsondersteuning, kinderopvang en schuldhulp.

Een centraal loket bedient echter niet alleen de jonge moeders, maar kan ook het aanspreekpunt zijn voor instanties en personen die met deze doelgroep in aanraking komen. Er is informatie beschikbaar over hoe Antilliaans-Nederlandse jonge moeders geholpen kunnen worden. En meiden bij wie de situatie uit de hand lijkt te lopen, kunnen hier, zonder een directe hulpvraag van hun kant, gemeld worden.

Box 2.1 Praktijkvoorbeeld Route 23

In 2004 is de gemeente Dordrecht gestart met een integrale aanpak van jongeren zonder startkwalificatie, baan of inkomen. In het project Route 23 werken de Sociale Dienst, Jeugdzorg, het ROC, Bureau Leerplicht, het UWV Werkbedrijf, Stichting MEE en het Werkgeversservicepunt Drechtsteden samen in het bestrijden van vroegtijdig schoolverlaten en jeugdwerkloosheid. Binnen het project is er een speciaal programma voor tienermoeders, 'Jonge moeders on the move' waarin de meiden geholpen worden met het afmaken van hun opleiding en plannen van hun toekomst. De

meiden komen gedurende drie maanden in kleine groepen twaalf uur per week onder leiding van een docent bij elkaar. In die tijd krijgen ze diverse trainingen en worden ze ondersteund in het opbouwen van een zelfstandig bestaan.

www.route23.nl

Box 2.2 Praktijkvoorbeeld moedercentrum

MamaSita is een centrum voor jonge moeders van Antilliaanse en Arubaanse afkomst. Het centrum begeleidt jaarlijks 20 tot 25 jonge moeders op weg naar een zelfstandig leven in de Nederlandse samenleving. Een klein team van medewerkers, allen vrouwen met een Antilliaanse achtergrond, geeft laagdrempelige en individuele ondersteuning gecombineerd met groepsactiviteiten. De meiden worden door andere hulpverleners naar MamaSita doorverwezen en volgen verplicht het weekprogramma. Daarnaast kunnen ze nog een aantal specifieke cursussen volgen, die hen leren op eigen benen te staan. Het centrum is onderdeel van Zebra, een brede organisatie voor maatschappelijke ondersteuning die opereert in de centrumwijken van Den Haag.

www.mamasita.nl

Inzet case-managers en gezinscoaches

Een goede manier van integraal werken, die zich al bij vele andere doelgroepen en multiprobleemsituaties bewezen heeft, is de inzet van een case-manager of gezinscoach. Dit is een hulpverlener die als centraal aanspreekpunt fungeert en de cliënt gedurende een lange tijd begeleidt. Gezinscoaches bieden informatie en (opvoedings)ondersteuning en hebben een coördinerende taak. Soms nemen ze voor een korte tijd de gehele regie binnen een huishouden over. Zo kunnen ze gezinnen die op meerdere leefterreinen problemen ondervinden en niet voldoende bereikt worden door de

reguliere hulpverlening weer op de rails krijgen.

De gemeente Tilburg heeft in 2008 een specifieke Antilliaanse gezins-coach ingesteld en in Rotterdam wordt hier al langer mee geëxperimenteerd. In Den Haag bestaan sinds enkele jaren case-managers maatschappelijke participatie die jongeren intensief begeleiden. Deze hulpverleners richten zich niet specifiek op jonge moeders, maar dit is wel een belangrijke doelgroep. Door problemen op verschillende leefgebieden tegelijk aan te pakken, krijgen de meiden weer perspectief.

Box 2.3 Praktijkvoorbeeld gezinscoaches

In Rotterdam wordt via de methode 'Vroegtijdige Interventie Gezinnen (VIG)' actief en vergaand ingegrepen bij multiprobleemgezinnen. Speciaal voor Antilliaanse Nederlanders bestaat er de Intensieve Begeleiding Antilliaanse Gezinnen (IBAG). Deze aparte benadering is opgezet omdat culturele waarden, taal en netwerken een belangrijke rol spelen in de uitvoering van de methode. Het doel van IBAG is ouders te leren weer verantwoordelijkheid voor hun kinderen te nemen, de chaos in het gezin te lijf te gaan en te helpen bij scholing en het vinden van werk. De deelname wordt opgelegd door de Dienst Sociale Zaken en Werkgelegenheid van de gemeente Rotterdam waardoor de coaches, indien nodig, een sanctie op de uitkering als stok achter de deur hebben. De begeleiding duurt in totaal een half jaar, waarna de coach nog driemaal langskomt om polshoogte te nemen. In deze tijd worden zowel praktische kwesties zoals administratieve zaken en huisvesting aangepakt als meer ingewikkelde gedrags- en gezondheidsproblemen. Ook wordt het aantal hulpverleners rond het gezin beter gereguleerd. De ervaren coaches zijn 7 dagen per week, 24 uur per dag bereikbaar en staan vanwege hun Antilliaans-Nederlandse achtergrond dichtbij hun cliënten. Hierdoor geldt de interventie als succesvol.

www.jeugdplein.eu

Verduurzaming van projecten: meet de effectiviteit

Om ervoor te zorgen dat de specifieke aanpak van de Antilliaans-Nederlandse doelgroep binnen afzienbare tijd wordt ingebed in regulier beleid is het nodig tijdig programma's te toetsen op effectiviteit. Bewezen effectiviteit vergroot de mogelijkheid tot verbreding, tot het vinden van andere fondsen en daarmee tot verduurzaming van projecten en de behaalde resultaten. Vervolgens kunnen op basis van deze evaluaties bij de overheid en andere fondsen middelen verkregen worden om de aanpak te verduurzamen. Anders dreigen interventies van kortlopende duur te zijn en hiermee weinig verandering te bewerkstelligen.

Kennis en informatie

De aanpak van problemen rond Antilliaans-Nederlandse jonge moeders betreft ook het vergroten van kennis over anticonceptie en veilig vrijen. In veel Antilliaanse gezinnen is het niet gebruikelijk over seksualiteit te praten, waardoor het gebruik van voorbehoedsmiddelen onvoldoende aandacht heeft. Gerichte seksuele voorlichting voor zowel Antilliaanse jongens als meisjes is daarom nodig.

Naast betere seksuele voorlichting is een goede informatievoorziening omtrent psychologische en sociale hulp aan jonge moeders en Antilliaans-Nederlandse meisjes en jonge vrouwen in het algemeen belangrijk. Nog altijd bestaat een taboe op het zoeken van (psychische) ondersteuning binnen

de Antilliaanse gemeenschap. Ook krijgen veel jongeren van hun ouders of omgeving onjuiste of gebrekkige informatie over de mogelijkheden voor hulp in Nederland.

De ontwikkelde instrumenten moeten de doelgroep wel bereiken. De Antilliaans-Nederlandse doelgroep in brede zin, en de jongeren in het bijzonder, zijn zelden te bereiken via schriftelijk voorlichtingsmateriaal. Daarom kan het goed zijn aansluiting te zoeken bij activiteiten, evenementen of kanalen die zich op Antilliaans-Nederlandse jongeren of allochtone groepen in het algemeen richten. Commercial en advertenties op radiozenders en tv-stations of in tijdschriften voor en door jongeren zijn zeer geschikt. Deze werken vaak beter dan de algemene media. Ook de bestaande infrastructuur van wijkgerichte programma's biedt aanknopingspunten³. Mondelinge voorlichting kan ook effectief zijn. Deze mondelinge voorlichting is weliswaar intensief, maar vindt volgens deskundigen meer gehoor. Bij Antilliaanse en Surinaamse doelgroepen wordt vaak gebruik gemaakt van groepsvoorlichting door middel van gesprekken, het zogenaamde 'Tupperware' model. Voorbeelden zijn huiskamerbijeenkomsten, praatgroepen en kringgesprekken op scholen. Participatie van de doelgroep is daarbij erg belangrijk. Antilliaans-Nederlandse jongeren moeten het verhaal zelf vertellen en onderling bepraten. Een deskundige die even komt meedelen hoe

³ NiNsee 2006 en Frouws & Hollander, 2009.

het moet, wordt niet gehoord. Grote groepen dienen vermeden te worden en indien de kwestie gevoelig is, kunnen mannen en vrouwen het best gescheiden discussiëren. Ook is het zaak de groepsvoorlichting geen eenmalige bijeenkomst te laten zijn. Bij herhaalde bijeenkomsten in kleine kring ontstaat vertrouwen en openheid.

Box 2.4 Praktijkvoorbeeld website tienermoeders.nl

Op deze kleurige website kunnen jonge meiden die zwanger zijn of een kind hebben informatie vinden en ervaringen uitwisselen. De site heeft een positieve, niet-problematiserende toon. Ook ouders van tienermoeders en (aanstaande) jonge vaders kunnen op de site terecht. Zo is het een laagdrempelige bron van informatie.
www.tienermoeders.nl

Inbedding van beleid bij organisaties, bijeenkomsten en instellingen die dicht bij de doelgroep staan

Een vorm van 'inbedding' is flyereren op evenementen waar veel Antillianen in Nederland op af komen, zoals het Zomercarnaval in Rotterdam. Ook bij concerten en andere bijeenkomsten kan aan de bezoekers informatie worden verstrekt. Een goede manier om onderwerpen als relaties, seks en ouderschap bespreekbaar te maken en op speelse wijze informatie te geven,

is ze te verwerken in theater of muziek, zoals bij de voorstellingen georganiseerd door de Amsterdamse Stichting ProFor. Daarbij kunnen bepaalde scènes bewust worden opgezocht. In Rotterdam gebeurt dit bijvoorbeeld met de comedy scène. Door een verbinding te maken met bestaande shows (bijv. Safe Sex Comedy) en jongeren met ondersteuning van de GGD hier zelf bij te betrekken, wordt aangesloten bij de belevingswereld van de doelgroep. Het opzoeken van de rapscène is hier een ander voorbeeld van. Dit wordt met name door jongeren zelf als suggestie gegeven.

Box 2.5 Praktijkvoorbeeld theateervoorstelling

Stichting FroFor in Amsterdam organiseert regelmatig theateervoorstellingen in samenwerking met de Theaterwerkplaats Zuid-Oost. Een van de recente voorstellingen, 'Help mijn tiener is zwanger', gaat over Shaylee, een meisje van zestien, dat verliefd is op Royston en zwanger van hem wordt. Haar ouders verwachten dat ze haar school afmaakt, maar zelf is Shaylee best blij met haar kindje en zou ze graag een gezinnetje stichten. De educatieve voorstelling, bedoeld voor zowel jongeren als hun ouders en professionals, brengt de dilemma's van tienerzwangerschap in beeld middels toneelspel en muziek.

Professionaliseren van instellingen

Niet alle instellingen zijn voldoende toegerust om de specifieke problematiek het hoofd te bieden. Professionals in de instellingen hebben niet altijd de specifieke vaardigheden die nodig zijn om de problematiek van de Antilliaans Nederlandse doelgroep adequaat aan te pakken.

Instellingen erkennen dit probleem, maar zien niet altijd de oplossing. De gemeente kan hierover met instellingen in gesprek gaan en de mogelijkheden van professionalisering nadrukkelijk naar voren brengen. Hierbij kan, naast professionalisering van de instelling zelf, ook worden gezocht naar samenwerkingsverbanden en naar de tijdelijke inhuur van andere professionals met een specifieke deskundigheid. Uit de sociale kaart van de gemeenten moet blijken waar in de gemeente de specifieke deskundigheid zich bevindt.

De rol van scholen

Scholen kunnen goede samenwerkingspartners zijn in het bereiken van de doelgroep en het bespreekbaar maken van onderwerpen. Er bestaan veel lesprogramma's die onderwerpen zoals anticonceptie, soa, seksuele relatievorming en weerbaarheid bespreekbaar proberen te maken. Hoewel dit voor jongeren een belangrijke manier is om kennis op te doen, is het niet de enige of de meest adequate manier. Het geven van klassikale voorlichting blijkt vaak lastig, omdat docenten zich bezwaard kunnen voelen of de juiste vaardigheden missen om jongeren te bereiken. Aanvullende training kan dit verhelpen. Ook kunnen

externe professionals worden ingeschakeld. Beter nog is het om interactief te werken in kleine, specifieke groepen in plaats van in een grote klas. Dit schakelt ook een deel van de groepsdruk uit en stelt jongeren in staat meer open te zijn.

Box 2.6 Praktijkvoorbeeld Rosafe

Om jongeren actief met seksuele voorlichting bezig te laten zijn heeft de GGD Rotterdam het project Rosafe opgezet. Hierin spelen ROC-leerlingen de hoofdrol in filmpjes gemaakt door studenten grafisch ontwerp. Zo wordt op speelse, maar ook directe manier de boodschap overgebracht.

3.

Handreikingen voor uitvoerings-professionals

Er bestaan weinig ‘evidenced based’ interventies in de benadering van tiener-zwangerschappen, in het bijzonder binnen de Antilliaans-Nederlandse gemeenschap. Dit komt doordat weinig interventies geëvalueerd worden op hun effectiviteit, dat wil zeggen de mate waarin ze gedrag en attitude veranderen.⁴ Toch zijn er op basis van onderzoeken en jarenlange ervaring van professionals wel gefundeerde handreikingen te geven voor effectieve interventies. Deze handreikingen zijn primair bedoeld voor professionals die met Antilliaans-Nederlandse jonge ouders (willen) werken.

Aandacht voor de culturele dimensie

Deskundigen met dezelfde culturele achtergrond kunnen effectiever en sneller de doelgroep bereiken dan deskundigen die deze culturele bagage niet hebben. Dit is echter geen vooropgezet gegeven. De inzet van een professional met een Antilliaans-Nederlandse achtergrond is geen randvoorwaarde voor het effectief hulpverleners aan deze doelgroep.

Voor alle hulpverleners geldt dat zij zich bewust moeten zijn van de cultuurspecifieke kenmerken die in deze groep een sterke rol spelen. Dit blijkt in de praktijk vaak moeilijk te realiseren, maar instellingen die veel met Antilliaans-Nederlandse meiden te maken hebben, doen er goed aan minimaal één hulpverlener met wortels in de gemeenschap aan te trekken. Vooral bij het zetten van een stap over de drempel van de hulpverlening kan dit helpen. Daarnaast

kunnen Hollandse professionals middels voorlichting van een externe Antilliaans-Nederlandse deskundige bewust gemaakt worden van de cultuurspecifieke kenmerken van deze doelgroep.

Bouw een band op

Niet zelden hebben de jonge ouders in het verleden al veelvuldig contact gehad met hulpverleningsinstanties. Vaak kregen ze te maken met verschillende instanties, binnen de instanties verschillende hulpverleners en met weinig resultaat. Daardoor kan de houding naar hulpverleners argwanend zijn. Voor het slagen van de hulpverlening is het belangrijk dat de hulpverlener actief aan een band bouwt en ‘respect verdient’ voor zijn of haar professionaliteit. Tegelijk moet de hulpverlening laagdrempelig zijn. Dat betekent dat professionals er op uit moeten en meer ‘outreaching werken’. Zeker bij de doelgroep Antilliaans-Nederlandse jonge moeders is het belangrijk dat instanties niet van achter hun bureau werken, maar zelf de jonge ouders benaderen.

Respect voor moederschap

Meisjes of vrouwen die een kind hebben gekregen zijn, hoe jong ook, moeder. Moeders verdienen respect, ook jonge moeders. Antilliaanse Nederlanders hechten hier grote waarde aan. Voor hulpverleners is het belangrijk om dat respect te tonen en een band op te bouwen. Voor jonge hulpverleners kan het, door gebrek aan levenservaring, soms lastiger zijn om een band op te bouwen met de jonge ouders.

⁴ Zie Frouws & Hollander, 2009.

Zij kiezen, ondanks hun professionele meerwaarde, niet altijd de juiste benadering richting de ouders.

Werk vanuit de kracht van de jonge moeder

Veel jonge moeders hebben al het een en ander meegemaakt. Gehard door het leven en vaak wantrouwend tegen instanties waar ze in het verleden mee te maken hebben gehad, zullen zij niet snel openheid van zaken bieden. Toch is het van belang om de kracht van deze vrouwen zo snel mogelijk te (h)erkennen. Deze kracht is de basis voor effectieve hulpverlening.

Focus op de hulpvraag

Het jonge ouderschap is niet altijd een probleem. Ook alleenstaand ouderschap wordt niet per definitie als probleem gezien. Focus op de hulpvraag. Vanuit de hulpvraag kan het sociale paspoort worden gevormd, waarbij het complete beeld zichtbaar wordt. Omdat veel Antilliaans-Nederlandse jonge moeders nog erg jong zijn en dikwijls hun schoolcarrière vroegtijdig beëindigen, missen ze vaak basale vaardigheden. De ondersteuning zou zich daarom vooral moeten richten op het vinden van de weg in de Nederlandse samenleving, zelfredzaamheid en het leren opvoeden. Eén van de problemen waar jonge moeders bijvoorbeeld tegenaan lopen, is het vinden van huisvesting. In tegenstelling tot andere probleemgroepen hebben ze geen recht op voorrang bij sociale huurwoningen. Een deel van de Antilliaans-Nederlandse jonge moeders belandt hierdoor op straat. Door

de meisjes en jonge vrouwen te helpen bij het vinden van onderdak en uiteindelijk een huis, kan hun leefsituatie en dat van hun kind worden verbeterd.

Box 3.1 Praktijkvoorbeeld Stichting Luna

Jonge moeders vallen vaak tussen wal en schip bij het krijgen van een eigen woning. In Den Haag helpt Stichting LUNA hen via een woonsteunpunt en noodopvang aan onderdak en het vinden van permanente huisvesting. Ook wordt er woonbegeleiding gegeven aan jongeren die zelfstandig wonen maar de vaardigheden missen om zich helemaal zelf te redden. Daarnaast heeft LUNA diverse projecten om de zelfredzaamheid en het zelfrespect bij de doelgroep te stimuleren. De Stichting richt zich op jongeren tussen de 17 en 24 jaar zonder vast adres, jonge moeders en AMA's, en probeert tevens kwetsbare mensen in andere landen te helpen.

www.stichtingluna.nl

Empowerment en emancipatie

Als we het aantal tienerzwangerschappen structureel willen terugdringen en de leefsituatie van jonge Antilliaans-Nederlandse ouders willen verbeteren, is het belangrijk dat traditionele rolpatronen tussen de seksen ter discussie komen te

staan. Enerzijds worden vrouwen gezien als willoze slachtoffers, waardoor ze zich vaak onderdanig opstellen. Anderzijds geldt het beeld van powerwomen die het wel redden zonder man. Het is bijna vanzelfsprekend dat Antilliaans-Nederlandse moeders hun kinderen alleen opvoeden en de vaders daarbij niet of nauwelijks betrekken. Het creëren van een stabiele leefsituatie voor jonge moeders begint met het vergroten van zelfvertrouwen. Dit is de eerste stap in het doorbreken van de negatieve spiraal.

Werk vanuit het sociale systeem: betrek ook de vader en andere ‘gezinsleden’

Ook de jonge vader en andere gezinsleden maken deel uit van de leefwereld van de jonge moeder. Met name de vaders kunnen instrumenten worden aangereikt waarmee ze hun vaderrol beter kunnen invullen.

Box 3.2 Praktijkvoorbeeld empowerment toolkit

Stichting Kankiña en ETICA Traing en Advies in Den Haag ontwikkelen samen de Empowerment toolkit. Dit instrument is bestemd voor hulpverlening aan Caribisch-Nederlandse (jonge) vrouwen en hun partners en kinderen in langdurige probleemsituaties. De toolkit bestaat uit interactieve spelletjes die professionals praktische handvaten bieden op diverse leefgebieden. Doel is de vrouwen weerbaar te maken en op een andere manier te leren denken, handelen en communiceren. Daarnaast biedt het hulpverleners die niet goed bekend zijn met de doelgroep kennis en tips voor een goede dienstverlening.
www.etica.nl

Box 3.3 Praktijkvoorbeeld vaders in beeld

Vitamine V is een platform dat recent is opgericht in Amsterdam Zuid Oost. Op 19 november 2009, de Internationale Dag van de Man, gingen twee generaties vaders voor het eerst in discussie over het vaderschap. Bekende bewoners van de wijk, waaronder rapper Kempri, deden hun verhaal over hun rol als vader. Vitamine V wil uitgroeien tot een gemeenschap van nieuwe Nederlanders, waarin een open en eerlijke dialoog wordt gevoerd over opvoeding en verantwoordelijkheden van ouders. De nadruk ligt op vaderschap als een voorrecht in plaats van een plicht. Doel van Vitamine V is vaderschap bespreekbaar te maken en jonge vaders te stimuleren actief betrokken te zijn bij de opvoeding van hun kinderen.

Hiertoe zullen met enige regelmaat bijeenkomsten georganiseerd worden waarin Vitamine V nauw samenwerkt met bestaande instanties. Zo vond vanuit de Stichting Streetcorner Work een avond plaats speciaal voor Antilliaanse en Arubaanse vaders, onder te titel Di Tata ku Tata.

Box 3.4 Praktijkvoorbeeld samen opvoeden

Het Amsterdamse Bureau ProFor ontwikkelt een project 'Samen je kindje opvoeden', gericht op tienvaders. Doel is zowel jonge moeders als vaders te betrekken bij de opvoeding van hun kindje. Binnen het project zullen de jonge ouders leren samen te werken en de gedeelde verantwoordelijkheid voor het kind te dragen. Dankzij de Woman Inc Award die ProFor eind 2009 kreeg, is de organisatie in staat het vernieuwende project uit te voeren.

Box 3.5 Praktijkvoorbeeld community-project

In Rotterdam, Groningen en Friesland loopt inmiddels geruime tijd het community project Amor i salú gericht op het bevorderen van seksuele gezondheid onder Antilliaanse Nederlanders. Het project maakt gebruik van voorlichting in de eigen taal en cultuur middels groepsbijeenkomsten, manifestaties en de media. Specifiek doel is het condoom- en pilgebruik onder Antilliaans-Nederlandse jongeren te stimuleren. Hiertoe werkt Amor i Salu met vrijwilligers uit de eigen gemeenschap. In zowel Rotterdam als Groningen heeft een evaluatie uitgewezen dat de aanpak aanslaat. De bekendheid met het project onder de doelgroep is groot en de informatie blijkt daadwerkelijk de mythes en misverstanden over seksuele gezondheid binnen de Antilliaans-Nederlandse gemeenschap te ontcrachten.
Bron: Kocken et al., 2005.

Familiebanden zijn in Antilliaans-Nederlandse huishoudens vaak breder dan het gezin. Er bestaat veel gedeeld ouderschap en kinderen worden mede opgevoed door oma's en tantes.

Als je de situatie duurzaam wil verbeteren, is het belangrijk om de familie erbij te betrekken. Het bespreekbaar maken van seksualiteit op jonge leeftijd heeft bijvoorbeeld meer effect als er een link wordt gemaakt met de opvoedingsstructuur. Door niet alleen de school het werk te laten doen, maar ook de ouders en zelfs tantes bij de voorlichting te betrekken komt de infor-

matie beter over. Maar als er grote problemen zijn in het gezin waarin de meiden opgroeien, kan dit juist belemmerend werken. Hulpverleners dienen hier nadrukkelijk rekening mee te houden.

Werk samen met die organisaties die specifieke kennis van de doelgroep hebben.

Als instelling kun je niet alle expertise in huis hebben. Toch vraagt de Antilliaans-Nederlandse doelgroep om een specifieke aanpak. Er zijn bureaus en organisaties die daarin gespecialiseerd zijn. Door hen actief te betrekken, kun je als professional bepaalde activiteiten uitbesteden en/of bepaalde vaardigheden opdoen.

Box 3.6 Praktijkvoorbeeld Mytikas

Stichting Mytikas in Den Haag houdt zich sinds 2003 succesvol bezig met het aanpakken van maatschappelijke problemen onder allochtone jongeren. De stichting voert onder andere verschillende projecten uit waarin de jongeren hun via media-technieken hun eigen talenten kunnen ontwikkelen. Het project Grandi i Chicki is specifiek gericht op Antilliaans-Nederlandse jonge moeders en werk onder andere met theater en film aan het vergroten van hun competenties. De moeders komen bij het project terecht via andere instanties en doorlopen in het project twee fasen waarin ze op diverse gebieden getraind en gestuurd worden. www.mytikas.nl

Bijlage 1

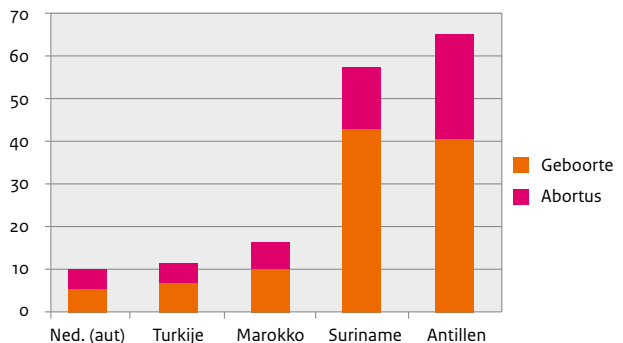
Feiten en cijfers⁵

Nederland heeft één van de laagste aantallen jonge moeders ter wereld. Jaarlijks worden gemiddeld 14 per 1000 jonge vrouwen tussen de 15 en de 20 jaar zwanger.

Met circa 64 zwangerschappen per duizend jonge vrouwen tussen de 15 en 20 jaar, kent de Antilliaanse gemeenschap het hoogste aantal tienerzwangerschappen van Nederland (zie figuur 1). Hiervan kozen in 2007 24 jonge vrouwen per duizend ervoor het kind te houden, tegenover nog geen 4 onder autochtone jonge vrouwen. Ook ten opzichte van andere allochtone groepen is er verschil. In totaal zijn er circa twee keer zoveel geboorten per duizend Antilliaans-Nederlandse jonge vrouwen van 15 tot 19 jaar dan bij andere niet-westerse allochtonen.⁶

Onder alle groepen in Nederland neemt het aantal tienerzwangerschappen bij jonge vrouwen van 15 tot en met 19 jaar af. Na een aanvankelijke stijging in de tweede helft van de jaren negentig blijkt uit verschillende onderzoeken dat in 2001 een eind is gekomen aan deze ontwikkeling en dat het laagste niveau in bijna 20 jaar is bereikt.⁷ Deze daling is vooral toe te schrijven aan de afname van jonge moeders onder niet-westerse allochtonen. De jonge vrouwen kiezen vaker voor een abortus als ze zwanger raken. Ook onder Antilliaans-Nederlandse meisjes daalt het geboortecijfer en binnen de tweede generatie is het aantal tienermoeders inmiddels gehalveerd. Omdat er echter sprake is van een grote achterstand worden er nog steeds acht keer zoveel Antilliaans-Nederlandse jonge vrouwen tussen de 15 en 20 jaar moeder dan onder Hollandse jonge vrouwen.

Figuur 1: Abortus- en geboortecijfers per 1000 meiden 15-19 jaar naar herkomst over 2007

⁵ Bron: Rutgers Nissogroep 2009

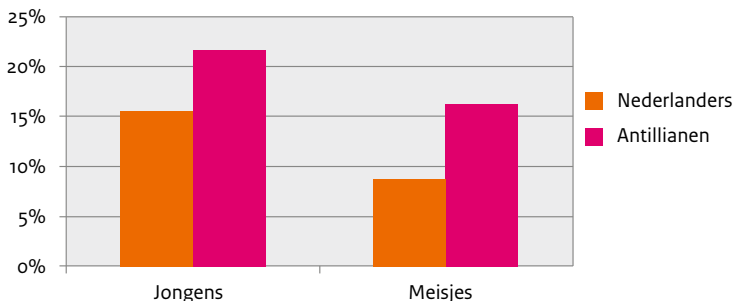
⁶ Rapport van de Taskforce Antilliaanse Nederlanders over Antilliaanse probleemgroepen in Nederland 2008.

⁷ Joop Garssen, CBS Webmagazine 9 juni 2008.

Bijlage 2

Culturele achtergrond van de doelgroep

Figuur 2: Voor mij is sex belangrijk, jongeren van 12 tot 18 jaar

Seksualiteit en moederschap

Een belangrijke verklaring voor het hoge aantal tienerzwangerschappen onder Antilliaans-Nederlandse vrouwen is de manier waarop in deze gemeenschap met relatievorming wordt omgegaan. Antilliaans-Nederlandse jonge vrouwen zijn op vroegere leeftijd seksueel actief dan Nederlandse, Surinaamse, Marokkaanse en Turkse meiden.⁸ Seksualiteit wordt in het algemeen ook belangrijker gevonden. In tegenstelling tot andere culturen is het is iets dat er gewoon bij hoort en niet direct gekoppeld is aan vaste relaties. Zowel voor mannen als vrouwen is vruchtbaarheid bepalend voor hun identiteit. Deskundigen spreken wel van een Antilliaanse moeder- en machocultuur. Deze schrijft voor dat mannen stoer moeten zijn door het hebben van wisselende partners terwijl vrouwen aanzien verwerven door zich door hen te laten bezwangeren.⁹

Antilliaans-Nederlandse vrouwen staan relatief positief tegenover moederschap op

jonge leeftijd. Veertig procent van de meisjes en jonge vrouwen tussen de 12 en 20 jaar wijst zwangerschap niet af en in tegenstelling tot andere groepen in Nederland wordt het door de gemeenschap algemeen meer geaccepteerd. Het wordt door velen ook ervaren als een lotsbestemming, iets wat in Nederlandse ogen als onverschilligheid over kan komen. Het hebben van een kind is voor Antilliaans-Nederlandse meiden die weinig toekomstperspectief hebben echter een wenkend alternatief. Moederschap geeft hun leven focus en doel. Tienerzwangerschap is kortom zelden gepland, maar daarmee niet ongewenst.¹⁰

⁸ Presentatie Ineke van der Vlucht, Rutgers Nisso Groep 2009.

⁹ Frouws, B. & M.K. Hollander (2009). Doel(groep) bereikt. Bevordering van de seksuele gezondheid tegen een culturele achtergrond. Zoetermeer: Research voor Beleid.

¹⁰ Universiteit van de Antillen (2010). Tussentijdse presentatie onderzoek in het kader van 'Sterke vrouwen in het Koninkrijk'.

Deze situatie wil echter niet zeggen dat seks in de Antilliaanse cultuur openlijk besproken wordt. Er bestaan veel taboes en mythes rond anti-conceptie waardoor Antilliaans-Nederlandse jonge vrouwen over het algemeen slecht voorgelicht zijn. Het slikken van de pil, gebruiken van condooms of een spiraaltje wordt als onnatuurlijk gezien. Ook denken veel vrouwen dat het de geslachtsgemeenschap voor mannen negatief beïnvloed.¹¹

Familiebanden en opvoedingsklimaatcheck

Veel Antilliaans-Nederlandse jonge vrouwen denken niet veel invloed op hun leven te kunnen uitoefenen. De fluïde familiebanden en het losse opvoedingsklimaat in Antilliaanse gezinnen dragen hier aan bij. Veel kinderen groeien op in éénoudergezinnen, zonder positieve mannelijke of vrouwelijke rolmodellen. Er is dikwijls geen structuur of mentale ondersteuning en er zijn vaak geen regels. Daardoor moeten de meiden al op jonge leeftijd op eigen benen staan. Ze missen hiervoor echter de basisvaardigheden. Bovendien ontwikkelen veel meisjes door de instabiele thuis-situatie een laag zelfbeeld en negatieve toekomstverwachtingen. Dit leidt mede tot een achteloze houding ten opzichte van anticonceptie.

Intergenerationele problematiek

Gebrek aan kennis, communicatie en een warme gezinscontext spelen een belangrijke rol in het hoge aantal tienerzwangerschappen binnen de Antilliaans-Nederlandse gemeenschap. Daarbij is de drempel om hulp te zoeken voor veel meisjes en jonge vrouwen hoog. Ze zijn niet gewend zich tot instanties te richten omdat ze hun 'vuile was niet buiten willen hangen'. Bovendien weten ze vaak niet waar ze hulp kunnen vinden.

Mede hierdoor draagt de problematiek zich van generatie op generatie over. Een tienermoeder (en vader) komt zelf dikwijls uit een multiprobleemgezin en heeft veelal een (groot)moeder die zelf ook op jonge leeftijd zwanger werd.

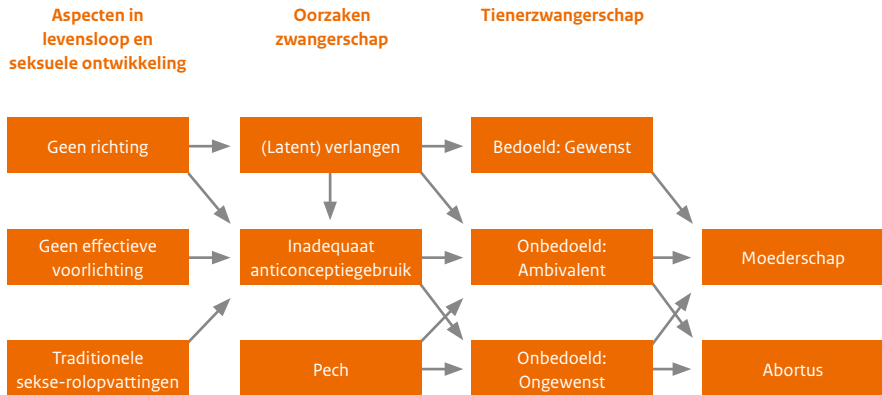
Volksgezondheid

Tienerzwangerschappen hebben in het algemeen een hoog risico op complicaties, vooral bij zeer jonge meiden. Onder Antilliaans-Nederlandse kinderen is de zuigelingensterfte zelfs 50 procent hoger dan onder autochtonen. Dit komt omdat ze vroeger geboren worden en een lager geboortegewicht hebben. Het feit dat de moeders zelf dikwijls nog jong en onvolgroeid zijn, draagt hier aan bij. Bovendien maken, Antilliaans-Nederlandse meiden die zwanger worden relatief weinig gebruik van kraamhulp.¹²

¹¹ Frouws. & Hollander (2009).

¹² Troe, E.J. (2008). *Ethnic differences in foetal growth, birth weight and infant mortality. The Generation R Study*. Proefschrift Erasmus Universiteit Rotterdam.

Figuur 3: De context van tienerzwangerschap

Bron: Rutgers Nisso Groep, 2009

Naast risicovolle tienerzwangerschappen verhoogt de losse omgang met seksualiteit de kans op SOA. Twintig procent van de meisjes en jonge vrouwen van Antilliaans-Nederlandse afkomst tussen 12 en 25 jaar maakt tijdens de eerste keer seks geen gebruik van anticonceptiemiddelen. Onder alle leeftijdsgroepen staan Antillianen en Surinamers in Nederland bovenaan wat betreft besmetting met een SOA. Ook Hiv en Aids zijn in opkomst binnen de groep Antilliaanse-Nederlanders.¹³

Maatschappelijk welzijn

De tweede reden betreft het maatschappelijk welzijn en de kansenongelijkheid in de samenleving. Tienerzwangerschappen doen zich weliswaar in alle sociale milieus in Nederland voor, meisjes met een laag opleidingsniveau lopen beduidend meer kans om jong zwanger te worden. Als ze in een gebroken gezin opgroeien is deze kans nog groter.

Daarnaast hebben jonge moeders minder gunstige maatschappelijke perspectieven en kampen ze met meer psychosociale problemen dan vrouwen die op latere leeftijd zwanger raken. Vaak stoppen ze met hun opleiding omdat deze moeilijk te combineren is met moederschap. Dit maakt het vinden van een baan echter niet eenvoudiger en velen leven dan ook van een

uitkering. Omdat de vaders dikwijls snel uit beeld verdwijnen, staan de meeste jonge moeders er alleen voor en blijven ze langere tijd alleenstaand.

Dit alles geldt in bijzondere mate voor Antilliaans-Nederlandse meisjes en jonge vrouwen. Jonge alleenstaande Antilliaans-Nederlandse moeders en jonge moeders hebben over het algemeen de school voortijdig verlaten. Zij zijn afhankelijk van de sociale voorzieningen. Niet zelden hebben de kinderen in het gezin verschillende vaders die vaak niet duurzaam aan gezinsinkomen en opvoeding bijdragen. Menig Antilliaans-Nederlandse tienermoeder belandt in een sociaal isolement; alleen met hun baby op een flatje. De jonge moeders raken veelal in de schulden en schieten tekort in hun opvoedingstaak. Hun kinderen lopen vervolgens een hoog risico op marginalisering en komen dikwijls al op jonge leeftijd in aanraking met criminaliteit.¹⁴

¹³ Koedijk, F.D.H., H.J. Vriend, M.G. van Veen et al. (2009). Sexually transmitted infections, including HIV, in the Netherlands in 2008. Bilthoven: RIVM.

¹⁴ Participatie = integratie, Emancipatie Antilliaanse en Arubaanse vrouwen, NiNsee 2006.

Dit is een publicatie van: Ministerie van VROM
Rijnstraat 8 | 2515 XP Den Haag | www.vrom.nl

In samenwerking met:

Nico
INSTITUTE

PROGRES